

CHÁRÓNOVY JESKYNNÍ PERLY – POZNÁMKY PAMĚTNÍKA

Vojtěch A. Gregor – Celofán

Od počátku tohoto roku se v mojí Inbox množí dopisy s dotazy na můj názor na publikaci Ladislava Slezáka, *Jeskyňní perly Chárónovy* (Muzeum Blansko, 2009, 96 str.). Tímto příspěvkem se snažím odpovědět tazatelům a informovat širší jeskyňářskou obec.

Ladislava Slezáka znám od r. 1965. Vážím si ho jako krasového badatele stejně tak jako geologa. Ve svojí připravované monografii o Macoše a macošských jeskyních k němu referuji na mnoha místech a vždy v pozitivním světle. Nekamarádili jsme se, pravda, ale náš vztah byl vyvážený se vzájemným respektem. Byl to L. Slezák, který ve funkci ředitele organizace Moravský kras Blansko, provoz a výzkum jeskyní (MK), “dal zelenou” a podporu našemu detailnímu průzkumu a výzkumu Macochy (Výzkumná skupina Macocha, VSM, 1969-1974). Zaměstnal mě jako sezónního průvodce na Punkvě v létě r. 1970, kdy mně politicky a situačně nebylo zrovna dobře. Za jeho ředitelství jsem měl volný přístup do Sloupsko-Šošůvských jeskyní, kde podporoval můj hydrologický výzkum. Také mu děkuji za osobní věnování ve výše zmíněné knížce, “Celdovi za moře se vzpomínkou autor, Vánoce 2009”.

V publikaci Ladislava Slezáka (dále jen LS) je mnoho dobrého. Některé kapitoly jsou zajímavé, poučné a navíc humorné. Škoda, že osoby v nich vystupující jsou jmenovány pouze přízvisky – to snižuje výpovědní a referenční hodnotu díla. Většinu těch “mladších” (tím nemíním fyzické stáří osob, ale léta jejich působnosti v Krasu) se mi podařilo spolehlivě identifikovat – mnohé z nich jsem osobně znal. Této spolehlivosti však ubývá směrem do minulosti. Upamatoval jsem se na “Onkla”, p. Valeše (?), nožíře a brusiče. Na půdě Krasu jsem ho neznal, byl jsem tehdy malý harant, ale chodíval jsem do jeho dílny pod viaduktem železničního mostu u brněnského nádraží s tetou Betou, která mu nosila na broušení nože a nůžky Gregorovy rodiny. Že Ryba byl Zdeněk Bednařík jsem věděl, ale moji domněnku, že Kafec byl Dušan Novák teprve recentně potvrdili Vláďa Lysenko-Lýsa a Pavel Bubla. Moc by mě zajímalo kdo byli Permoník a zvláště Franta Velké ucho z Býčí skály (P. Bubla sděluje, že Velké ucho by mohl být František Flek, dobrý přítel jeho otce). A tak bych mohl pokračovat s otázkami, doplňky a připomínkami po mnoho stránek. To však není předmětem tohoto sdělení.

Nemohu souhlasit s interpretací událostí kolem objevu Amatérské jeskyně a záchranné akce r. 1970 jak ji LS podává v kapitolách **Velký průšvih aneb Fámy a skutečnost (str. 68-72) a Druhá polovina století (str. 72-76)**.

Můj celkový dojem je, že LS mluví o jiné Amatérce a o jiných lidech než jsem znal já. Navíc, tyto kapitoly jsou zcela vytržené z kontextu a celkové atmosféry publikace.

V po-Absolonovské éře operovaly v Moravském krasu tři profesionální průzkumné organizace: Moravské muzeum v Brně (MM), Správa jeskyní (později Moravský kras Blansko n.p., provoz a výzkum jeskyní, MK) a Kabinet pro geomorfologii při ČSAV

(později Geografický ústav ČSAV v Brně, GÚ). Průzkumná činnost MM a MK se často ztotožňovala, a to i po r. 1960, kdy bylo při MM znovu vytvořeno Oddělení pro výzkum krasu (KOMM). Profesionální organizace dostávaly na průzkum od státních orgánů – a takto daňových poplatníků – podstatné finance. Jejich výsledky na poli praktické speleologie byly však minimální. Na druhé straně amatérští jeskyňáři, prakticky s nulovou (SK) nebo jen malou podporou (ZK), postupovali od jednoho objevu k druhému. To přirozeně vedlo k závisti, nevraživosti a konspiracím na straně profesionálů (viz také Čírtek 2000).

Nyní se zaměřuji na severní část Mor. krasu, specificky východní větev Punkvy, Bílou vodu, a na činnost Plánivské skupiny Speleologického klubu (SSPVP). Přístup Plániváků k řešení problému Bílé vody nebyl chaotický, ale systematický. Pramenil ze znalosti terénu a prací předchůdců a z vlastního průzkumu “klasických” lokalit v ponorové oblasti Bílé vody (Plánivské propadání, Stará a Nová Rasovna, Spirálka, Křížový kluk, etc.). Na řadě těchto lokalit dosáhli dílčích objevů. Prvním dějinným zlomem byl průnik z jeskyně Třináctka (13C) k podzemnímu řečišti Bílé vody za uzávěrovou stěnou Holštejnského slepého údolí. Tzv. Trojdohodu (**str. 73**) o spolupráci mezi SSPVP, MM a MK z r. 1964 lze považovat za první signál transgrese profesionálů na amatérská pracoviště. [Pozn.: L. Slezák byl vedoucím KOMM v letech 1960-1968; ředitelem MK v letech 1968-1973; a vedoucím profesionální průzkumné skupiny MK v letech 1964-1973]. Na druhé straně je nutné si uvědomit, že průzkum Třináctky, zvláště v konečných fázích, se dostal za hranici tehdejších amatérských možností: sledovat podzemní tok Bílé vody znamenalo potápět se a odstřelovat stropy čtých a dlouhých sifonů. Tudíž dělat něco, co se vyčítalo a dodnes vyčítá Absolonovi na Punkvě. Profesionálům MK Krasová komise při GÚ ČSAV tento drastický zákrok povolila. Amatérům v Amatérské jeskyni nepovolila prostrít jediný krátký sifon, ten na konci Povodňové chodby.

V prognóze průběhu jeskyní není nikdy nic jistého. Proto se dívám skepticky na výrok LS o údajném Fetanově prohlášení v hospůdce U Matky Němcové, že “to jinak nemohlo dopadnout, že se šlo najisto” (**str. 68**). Vtírá se otázka proč, když profesionálům MK bylo již v r. 1967 jasné, že pokračování Třináctky směřuje pod Ostrovskou plošinu a Cigánský závrť (**str. 75**), nepřistoupili k otevírce tohoto závrťu oni? Klíčový význam závrťu pro řešení podzemních toků Punkvy zdůraznil již Karel Absolon: podle něj Cigánský závrť představoval nejdůležitější z “neuralgických bodů” v severní části Mor. krasu. Mám v archívu fotku dědka Absolona, s rukama nahoře, kloboukem na hlavě a úsměvem od ucha k uchu, jak sjíždí po svahu a po prdeli do Cigánského závrťu při příležitosti jeho poslední exkurze do Mor. krasu v r. 1958.

“Amatérskému týmu však ani nenapadlo zdržovat se nějakou dokumentací (kromě několika fotek)...” píše LS na **str. 68**. To je zcela neopodstatněné tvrzení. Plániváci se věnovali dokumentaci Amatérské jeskyně, deskriptivní, fotografické a mapové, hned po objevu – ze stěžejních prací viz Ryšavý a Šlechta (1972a, b; Šlechta a Ryšavý 1974). Byli také iniciátory komplexního odborného zpracování jeskyně (Musil et al. 1974). Nebylo jejich vinou, že tato dokumentace spatřila světlo světa až dlouho po objevu. Speleologické publikace v té době vycházely běžně s jedno- až dvouročním zpožděním, Československý kras (Academia, Praha) až se čtyřletým.

“Zastavil je až sifon na konci Povodňové chodby, a rozhodli se proto, ač bez povolení, okamžitě jednat. Pokusy o likvidaci stropu pomocí volně přikládaných náloží byly zcela bezvýsledné. Následovala akce bourání skály pomocí benzinové motorové vrtačky”, pokračuje LS na **str. 68**. Toto tvrzení je nepřijatelné. Plániváci byli zkušení jeskyňáři. Navíc měli ve skupině několik horníků. Museli tudíž dobře vědět, že vrtačkou sifon neprobourají a příloženými náložemi také ne – alespoň ne v reálném čase. Není mi známo kolik náloží mělo být odpáleno a v jakém časovém rozpětí. Je mi však známo, že v krasových kuloárech kolovaly zprávy o tom, že do jeskyně se vloupali “neznámí pachatelé” a na skalní stěně sifonu několik takových náloží odpálili. Příhodu vyšetřovala policie (VB). Do této nejtemnější epizody v dějinách Amatérky významně zasahuje zpráva potápěčů klubu TUFFY (mateřská organizace Trygonu). Ti provedli nezávislé ohledání sifonu (Bič a Crhán, jištění Hrnčířem a Polákem) ve spolupráci s potápěči Zdeňkem Šreblem (MK) a Milanem Šlechtou-Fetanem (SK-SSPVP, Trygon klub) za přítomnosti Ladislava Slezáka (MK). Zprávu o výsledcích ohledání vypracoval Ctirad Bič-Cirda a předal ji vedení MK (osobní vzpomínky C. Biče poskytnuté J. Dvořáčkovi; soukromé informace od V. Pipala-Feryho). Zpráva výslovně uvádí, že “nebyly zjištěny žádné stopy po jakýchkoliv trhacích pracích jak v samotném sifonu tak na jeho opačné straně, t.j. na opětném toku Bílé vody”. Na základě této zprávy byly Plánivákům vráceny dříve odebrané klíče od jeskyně. Skutečným důvodem pro cirkulaci falešných zpráv o “černých” odstřelech byla snaha zkompromitovat amatéry a odstavit je od toho co se vzápětí ukázalo být největším a nejvýznamnějším geografickým objevem v Mor. krasu.

V dalším textu (**str. 69 a 76**) se LS snaží prezentovat Fetana v tom nejhorším světle, jako egoistu, sobce, psychopata a šílence. Nenachází na něm jediného dobrého rysu, obrací proti němu každou maličkost. Třeba i takovou, že darovaný neopren neváhal okamžitě použít – to si ho měl pověsit do šatníku a chodit se na něj dívat?

Připojuji další poznámky:

- Plániváci vždy prezentovali výsledky svojí činnosti jako výsledky celého kolektivu (viz také citovaná literatura).
- Zjištění, že sifon Povodňové chodby komunikuje s aktivním řečištěm Bílé Vody za normálních vodních stavů pouze průsakem nebylo Fetanovým tajemstvím, ale výsledkem systematických hydrologických pozorování a teplotních měření prováděných členy Plánivské skupiny.
- “V noci, zcela sám a beze svědků proplaval sifon na konci Povodňové chodby a zjistil, že sifon je neuvěřitelně jednoduchý...” tvrdí LS na **str. 69**. To je zjevná nepravda. Sifon ponejprv proplavali Fetan a M. Beníšek 9. srpna 1969 (podruhé 16. srpna 1969).
- Na výpravách za sifon Fetana doprovázeli další Plániváci, jmenovitě Miloš Beníšek a Miroslav Vojanec. Také před sifonem hlídkovali členové skupiny. [Pozn.: Sloupská chodba v Amatérce je též známa pod jménem Vojancova.]
- Ve stresu, který nutil Plániváky ke zrychlení průzkumu za sifonem, hrál Fetanův odchod na vojnu podružnou roli. Hlavní úlohu sehrála společensko-politická situace. I slepému mohlo být jasné, že amatéři, děj se co děj, o tuto lokalitu přijdou. Jediná přirozená reakce: prozkoumat a zdokumentovat co největší část

- jeskyně. Co zavinilo Fetanovu a Markovu smrt? I dnes, po čtyřiceti letech, odpovím: bezprostředně anomální atmosférická srážka a následující povodeň, nepřímou “krasová politika” za kterou stojí konkrétní jména (také Čírtek 2000).
- Mluvit o tom, že Plániváci ignorovali hydrometeorologické poměry toho léta, je odvážné. LS uvádí, že zvýšené vodní stavy na Bílé vodě (před anomální srážkou z 29. srpna, pozn. VAG) “byly příčinou zastavení prací v jeskyni 13C a odvolání (profesionální MK) skupiny z pracoviště” (**str. 69**). Tento výrok se nesrovnává s výrokem na **str. 68**, “členové výzkumné skupiny MK byli nuceni ... přijmout verdikt Krasové komise a zastavit práci na jeskyni 13C do doby, než amatéři dokončí průzkum a dokumentaci nově objevených jeskyní” – tedy dlouho před dešti a povodní léta r. 1970. A vůbec se nesrovnává s faktem, že navzdor rozhodnutí Krasové komise a zvýšeným vodním stavům, profesionálové MK pracovali ve Třináctce i v kritický den 29. srpna 1970. Tam pozorovali již v 11:45 hod značně zvýšený vodní stav a při výstupu z jeskyně kolem 14. hodiny byli ve vstupní šachtě překvapeni přívalovým deštěm (Burkhardt a Ryšavý 1972, str. 50). Málem tragický konec měla exkurze do Harbešské jeskyně v závrtě Společňák, organizovaná GÚ ČSAV (J. Příbyl). Účastníci exkurze opustili nejnižší partie jeskyně na poslední chvíli, před záplavou dna Hlavní síně. Vodopád ve vstupní propasti jim nedovolil vystoupit na povrch. Jen shodou okolností přestáli záplavu na místě bezprostředně neohroženém. Přívalem erodovaný materiál zavalil jícen propasti. Trvalo hezkých pár hodin než jejich kolegové na povrchu zával uvolnili a uvězněné jeskyňáře vysvobodili (Burkhardt a Ryšavý, op. cit.). S vodním přívalem bojovali také badatelé v Dámském závrtě a v Dolině překvapení (Gumový závrt).
 - Fetanova a Markova “miniexpedice” nebyla utajená (**str. 69**). Věděla o ní celá skupina. Původně se jí měly zúčastnit ještě další tři nebo čtyři osoby. Ty však na poslední chvíli účast odřekly. Vladimír Pípal-Fery, člen SSPVP, spoluobjevitel Amatérky a Třináctky a výkonný horolezec, např. věděl o výpravě nejméně týden dopředu. Účast odřekl kvůli již dříve naplánovanému zájezdu s horolezci z NSR do Vysokých Tater (soukromé sdělení).

“Není bez zajímavosti, že profesionálním potápěčům z HBZS byla ukradena výstroj v hodnotě mnoha set tisíc korun”, uzavírá LS na **str. 70**. Je zajímavé, že Daněk (1970) se o ničem takovém nezmiňuje. Kdyby LS uvedl “v hodnotě mnoha tisíc korun”, tak bych s ním souhlasil. Mnoha set tisíc korun? To by museli ukrást celý báňský tým včetně vedoucího. Na Amatérce se kradlo, to je pravda. Především elektrické hornické lampy, tzv. nífky (podle Ni-Fe akumulátorů) či hlavovky. Osobně jsem viděl dva muže jak si odnášeli jeden dvě a druhý tři hlavovky, které nebyly jejich majetkem. Já jsem v té době vlastnil dvě zánovní hlavovky – získal jsem je za nominální cenu od Rudných dolů Příbram. Na Amatérce se mi jedna ztratila – ironicky z těsné blízkosti příslušníka VB, kterému jsem ji svěřil do opatrování. Odškodnil jsem se jinou hlavovkou – takže, z právního hlediska, jsem také kradl. Z mého doupěte mi někdo zcizil v našich krajích tehdy vzácné a drahé horolezecké lano Ederlit, dar od francouzských horolezců, které jsem doprovázel v Hruboskalském pískovcovém městě. Podle mého soudu mohlo být zcizeno nebo ztraceno kolem 10 hlavovek. Jednu jsme našli při úklidu Simoňáku v sobotu 5. září v hromadě overalů a gumáků (viz můj článek Záchranná akce Amatérská

jeskyně 1970). Mohlo být ukradeno několik lan, ale neslyšel jsem o zcizených neoprenech či potápěčských přístrojích. I kdybych takovou alternativu připustil, tak hodnota všech ukradených předmětů nemohla přesáhnout pár desítek tisíc Kčs.

A tak lze kráčet od jedné nesrovnalosti k další. Třeba první čtyři řádky pod titulkem Druhá polovina století na **str. 72**. I té nejmladší generaci jeskyňářů musí být známo, že Speleologický klub (SK) se nerozešel, a už vůbec ne v naprosté tichosti, v padesátých letech. Tento spolek, jehož členem byl i LS, existoval dalších 20+ let, do vzniku České speleologické společnosti ve druhé polovině 70. let. Členy SK byli, samozřejmě, také Plániváci a pod hlavičkou klubu objevili Trináctku, Pikovou dámu a Amatérku v šedesátých a sedmdesátých letech.

František Kala a já jsme zorganizovali Výzkumnou skupinu Macocha (VSM) a zahájili podrobný výzkum Macochy v září 1969. Po zbytek toho roku a v první polovině r. 1970 ve výzkumu participovali, vedle Františka, i další členové skupiny Punkva náhorní rovina (Punkva NR, PNR). Během naší spolupráce nikdy nevyjádřili nějakou zatrpkllost vůči Plánivákům (srov. LS, **str. 75-76**).

Krleš!

Vojtěch A. Gregor-Celofán,

bývalý pracovník Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea (1971-1977)
a člen Speleologického kroužku při ZK ROH Adast Adamov (1971-1976),
v Moravském krasu aktivně od září 1963 do června 1977.

Výdrholec, Prince George, British Columbia, Canada,
2. února 2010

Citovaná a doporučená literatura a prameny:

- BURKHARDT, R., 1970: In memoriam Milana Šlechty a Ing. Marko Zahradníčka. Sborník Okresního vlastivědného muzea v Blansku, 2:65-68.
- BURKHARDT, R., 1973: Die Amateurlöhle im Mährischen Karst (In memoriam für J. Šlechta, M. Šlechta und Ing. M. Zahradníček). Die Höhle, (2):42-46.
- BURKHARDT, R., RYŠAVÝ, P., 1972: Tragédie v Amatérské jeskyni. Československý kras, 23:49-53.
- ČÍRTEK, P., 2000: Zápas o Amatérskou jeskyni. Právo, 26. 8. 2000.
- DANĚK, J., 1970: Akce Moravský kras. Záchranář, Listovka Hlavní báňské záchranné služby, 7(8), 9. říjen 1970.
- GREGOR, V. A., 1970: Amatérská jeskyně 29. srpna - 4. září 1970. Rukopis, 44 str., 247 příloh (včetně 186 fotografií Milana Hofferera z Moravského muzea). Originál rukopisu byl v letech 1970-1977 v archívu Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea. Hofferovy fotografie jsou v soukromém archívu V. A. Gregora. Předběžná verze rukopisu (11 str.) bez příloh byla na vyžádání pplk. V. Šumpicha napsána 4. září

- 1970 a předána velitelství ČSLA v Brně (V. Šumpich) a Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea (R. Burkhardt).
- MOTYČKA, Z., POLÁK, P., SIROTEK, J., VÍT, J., (ed.) a kolektiv autorů, 2000: Amatérská jeskyně. 30 let od objevu největšího jeskynního systému České republiky. Česká speleologická společnost, Brno.
- MUSIL, R., (ed.) a kolektiv autorů, 1974: Die Amatérská jeskyně - Höhle. Die bedeutendste Entdeckung der letzten Zeit im Moravský kras (Mährischen Karst). Studia geographica, Československá akademie věd, Geografický ústav Brno, sv. 27.
- MUSIL, R., (ed.) a kolektiv autorů, 1993: Moravský kras. Labyrinty poznání. Jaroslav Bližňák, Adamov.
- PŘIBYL, J., REJMAN, P., 1980: Punkva a její jeskynní systém v Amatérské jeskyni. Studia geographica, Československá akademie věd, Geografický ústav Brno, sv. 68.
- RYŠAVÝ, P., ŠLECHTA, M., 1972a: Amatérská jeskyně v severní části Moravského krasu, předběžná zpráva. Československý kras, 21:149-152.
- RYŠAVÝ, P., ŠLECHTA, M., 1972b: Amatérská jeskyně - součást řešení problému podzemních vod Punkvy. Československý kras, 22:49-64.
- †ŠLECHTA, M., RYŠAVÝ, P., 1974: Die Entdeckung der Amatérská jeskyně-Höhle und ihre Beziehung zum unterirdischen Punkva-Fluß. In: R. Musil (ed.) a kolektiv autorů, 1974, Die Amatérská jeskyně - Höhle. Die bedeutendste Entdeckung der letzten Zeit im Moravský kras (Mährischen Karst). Studia geographica, Československá akademie věd, Geografický ústav Brno, sv. 27, str. 11-42, příl.